

Під кінець тижня грифи злетілися на балкони президентського палацу, ударами дзьобів роздерли дротяні сітки на вікнах, розворушили своїми крильми застояний усередині дому час, і в понеділок удосвіта місто, яке вже сотні років спало летаргійним сном, збудилося від теплого, слабкого ще повіву протухлої величі, від запаху великого мерця. Лише тоді ми зважилися увійти в палац, і нам не довелося ні штурмувати напівобвалені фортечні мури, як намірялися декотрі, найвідчайдушніші, ані волячими запрягами зривати головну браму, як пропонували інші, бо досить було штовхнути броньовані стулки, що в героїчні для цього дому часи не піддалися гарматам корсара Вільяма Дампіра¹, як вони розчинилися. Ми ніби опинилися в іншій епосі, бо й повітря в цьому загідженому кублі влади було розрідженішим, і тиша — давнішою, а предмети ледь виднілись у кволому світлі. На першому патію, брукованому плитками, крізь які тепер пнувся густий бур'ян, ми побачили покинуту в безладді караульню, — кинуту в шафах зброю, довгий збитий з грубих дощок стіл, а на ньому — тарілки з недоїдками, що лишилися тут від неділі, коли варта панічно розбіглася, не докінчивши сніданку; ми побачили похмуру будівлю, де раніше були уря-

¹ Вільям Дампір (1651–1715) — англ. пірат, дослідник і письменник. (тут і далі прим. перекладача)

дові канцелярії, — барвисті гриби та бляклі лілії проросли поміж доповідних записок, що, зазвичай, розглядалися довше, аніж тягнеться наймарудніше людське життя: посеред патію ми побачили купіль, у якій прийняли генеральське хрещення п'ять чи й більше поколінь, а в глибині — допотопну віце-королівську стайню, перетворену на каретний сарай; ми побачили серед камелій та мексиканських орхідей двомісну коляску доби Великого Шуму, фургон часів Чуми, парадний екіпаж року Комети, катафалк епохи Порядку Заради Прогресу, сомнамбулічний лімузин Першого Століття, — весь той транспорт, ще досить справний, дарма що геть у поросі й павутинні, було пофарбовано в кольори державного прапора. На другому патію за залізними ґратами росли притрушені місячним пилом кущі троянд, — у часи піднесення цього дому в їхньому затінку спали прокажені; троянди так вільотно розрослися в запустінні, що, либонь, не було куточка, куди б не долинав їхній аромат, змішаний зі смородом, яким тягнуло з глибини саду, — різким запахом курника, смердотою коров'ячих кізків і солдатського лайна: то тхнуло від базилики колоніальних часів, де тепер була корівня. Продираючись крізь задушливий чагарник, ми побачили заставлену горщиками з гвоздиками, астромеліями та братками аркову галерею барака, де жили наложниці, — швацьких машинок та різного хатнього начиння було так багато, що, мабуть, і справді тут могло мешкати більше тисячі жінок з виводками недоношених байстрят; ми побачили гармидер на кухнях, зотлілу на сонці білизну в басейнах для прання, відкриту яму вбиральні, до якої ходили жінки й солдати; в глибині подвір'я ми побачили плакучі верби, перевезені — зі своїм ґрунтом, соками й росою — аж із Малої Азії на гігантських кораблях-оранжереях, а за вербами — ве-

личезний та похмурий палац, у який крізь роздерті жалюзі й досі залітали грифи. Нам не довелося виламувати дверей, бо головна брама прочинилася, здається, від одного лише звуку голосу, отож ми піднялися на другий поверх кам'яними сходами, ступаючи по розкішних килимах, пошматованих коров'ячими ратицями, і скрізь, од першого вестибюля до особистої спальні, ми бачили зруйновані канцелярії та приймальні, якими блукали зухвали корови, жуючи оксамитові запинала й поскубуючи атлас крісел, а далі, серед свіжих коров'ячих кізків та потрощених меблів, валялися героїчні полотна з життя святих і полководців; ми побачили об'їдену коровами їдальню, музичний салон, осквернений ревиськом корів, столики для гри в доміно, що їх поламали корови, зелені луки білярдних столів, на яких паслися корови; ми побачили кинуту в кутку вітряну машину, що імітувала всілякі явища в кожному з чотирьох квадрантів рози вітрів, аби мешканці дому легше зносили тугу за морем, якого не стало; ми побачили повно пташиних кліток — їх як позавішували на ніч ганчір'ям ще в котрийсь із вечорів минулого тижня, так вони й досі були зашпунті: за безліччю вікон ми побачили здоровенного сплячого звіра — місто: воно й гадки не мало про те, що історичний понеділок уже настав, а далі, за містом, аж ген на обрії, ми побачили мертві кратери з шорсткого місячного пилу на безмежній рівнині, де колись було море. В цій фортеці, яку сподобилися зріти лише обранці, ми вперше відчували трупний сморід, який вадив сюди грифів з їхнім віщим інстинктом, їхньою одвічною ядухою, — і, прямуючи туди, звідки чулися удари крил і тягло духом тліну, ми дійшли до зали для аудієнцій та побачили там укриті червою туші здохлих корів — їхні озаддя множилися у величезних дзеркалах зали; і, нареш-

ті, ми штовхнули сховані в стіні бічні двері, які вели до кабінету, і побачили його — в полотняному мундирі без знаків розрізнення, у крагах, із золотою острогою на лівому закаблуці, старішого за найстаріших людей і звірів: він лежав долілиць на підлозі, підклавши під голову правицю замість подушки, — так він спав щоночі протягом усього свого довгого життя, життя самотнього деспота. Лише коли ми його перевернули, щоб розгледіти лице, то збагнули, що впізнати його неможливо: не тому, що грифи подзьобали йому обличчя, а через те, що ніхто з нас ніколи його не бачив, і хоч його профіль був на монетах з обох боків, на поштових марках, на етикетках проносних засобів, на бандажах і ладанках, а літографія в рамці, на якій його зображували зі стягом і драконом, символом вітчизни, на грудях, красувалася по всіх усюдах, — ми знали, що то лише копії з копій портретів, які вважалися неточними ще за часів Комети, коли нашим батькам було відомо, хто він, бо вони чули про нього від своїх батьків, а ті — від своїх, і змалечку нас привчили вірити, що він безсмертний, що він живе в оселі влади, бо хтось бачив, як одного святкового вечора там спалахнули повітряні ліхтарі, а ще хтось оповідав, ніби крізь церковне оздоблення президентського екіпажу розгледів сумні очі, бліді губи, чийось руку, що меланхолійно махала бозна-кому на знак прощання; а одної неділі, багато років тому, до палацу привели з вулиці якогось сліпця, котрий за п'ять сентаво читав напам'ять вірші забутого поета Рубена Даріо, і він повернувся звідти ошчасливлений справжньою золотою унцією, яку чесно заробив за свій концерт, влаштований для с а м о г о, — сліпець, звісно, його не бачив, і не тому, що був сліпий, а тому, що ні одна жива душа не бачила його ще від часів жовтої гарячки, та попри все те ми знали, що в і н є, ми були певні

цього, бо світ стояв собі й далі, життя тривало, пошта надходила, на Військовій площі під запорошеними пальмами й тоскними ліхтарями муніципальний оркестр вигравав щосуботи вечірню зорю з дурнувятих вальсів, і підстаркуваті музики заступали в оркестрі померлих. В останні роки, коли броньовані стулки зачинилися назавжди і з палацу вже не долинав ні людський гомін, ні пташиний спів, ми знали, що там хтось є, бо вечорами у вікнах, які виходили до моря, горіло світло, схоже на корабельні вогні, і той, хто наважувався підійти ближче, чув за мурами тупіт ратиць і сопіння якоїсь великої худобини, а одного січневого вечора ми побачили корову, яка милувалася заходом сонця з президентського балкона, — «уявіть собі, корова на головному балконі вітчизни! оце так так! що за паскудна країна!..» — а втім, робилося стільки припущень — та як це можливо, щоб корова опинилася на балконі, коли всім відомо, що корови не видираються сходами, та ще й кам'яними, тим паче — по килимах, — що ми врешті-решт не знали вже й самі, чи бачили її насправді, чи, може, того вечора ми проходили Військовою площею і нам просто привиділася корова на президентському балконі, де вже багато років не було, та й бути не могло анікогісінько, — аж до останньої п'ятниці, коли вдосвіта прилетіли перші грифи — з карнизів лікарні для бідних, де вони завжди дримали, а потім прилетіли грифи з глибин країни, прилетіли, накочуючись хвилями з-за моря пісків, що розляглося на місці колишнього моря, — вони цілий день повільно кружляли над палацом, аж поки котрийсь вожак із білим султаном і червоною шиєю віддав мовчазний наказ, і тоді брязнули шибки, потягло отим смородом великого мерця, грифи почали шугати у вікна, — так буває тільки в домі, де нема господаря, отож і ми наважилися

увійти туди й знайшли в безлюдному святилищі тільки руїни величі, подзьобаний труп, пещені, як у дівчини, руки з перснем влади на підмізинці; геть усе його тіло було вкрите дрібними лишаями та морськими паразитами, а надто під пахвами й на череві, брезентовий бандаж прикривав грижу в паху — грифи обминули її, хоч вона й була завбільшки з волячу нирку; але ми все ж ніяк не могли повірити в його смерть, бо це вже вдруге його знайдено в цьому кабінеті, самотнього і вдягненого, померлого, либонь, природною смертю, уві сні, як і пророчили за багато років до того віщі води в мисках ворожок. Коли його знайшли вперше, на початку його осені, нація була ще досить живою, — він мав би відчувати загрозу смерті навіть на самоті у власній спальні, а втім — він правив так, наче був певний, що йому взагалі не судилося вмерти, і президентський палац скидався тоді на якийсь базар, де доводилося проштовхуватися поміж босими ординарцями, які розвантажували в коридорах віслюків, нав'ючених кошиками з курми та городиною, переступати через жінок, які спали, зібгавшись калачиком, на сходах разом зі своїми голодними дітьми в очікуванні чуда казенної милостині, обминати потоки брудної води, коли балакучі наложниці міняли зів'ялі вечірні квіти на свіжі, мили підлогу та співали пісень про незбутнє кохання, вибиваючи віттям килими на балконах, — а в цей час вічні урядовці лаялися, знаходячи в шухлядах своїх столів курей, які там неслися, повії й солдати шастали до вбиральні, птахи не вгавали, прибудні пси гризлися між собою в залі для аудієнцій, — і невідомо було, хто тут що робить у цьому палаці з повідчиняними дверима, де серед неймовірного розгاردіяшу годі було розшукати уряд. Господар дому був не лише учасником, але й натхненником та стратегом цього катастрофіч-

ного ярмарку, бо тільки-но загорялося світло в його спальні, ще до півнів, як президентська охорона грала зорю, сповіщаючи про початок нового дня сусідню Графську казарму, та подавала сигнал військовій базі Святого Єроніма, а вже та — портовій фортеці, яка шість разів повторювала його, пробуджуючи спершу місто, а потому й усю країну, поки господар палацу роздумував над своїм переносним пісуаром і, стискаючи долонями скроні, силкувався затамувати дзвін у вухах, що тоді саме почав його турбувати, та дивився на мерехтливі корабельні вогні в неспокійному імлістому морі, яке за тих славних часів ще було перед його вікном. Він, відтоді, як став володарем палацу, щодня стежив за доїнням корів, особисто відміряв молоко, яке три президентські фургони розвозили потім у міські казарми, випивав на кухні чашку чорної кави з маніоковим коржем, іще не знаючи, куди його занесе течія нової днини, уважно прислухався до балачок челяді, з якою завжди говорив її ж мовою, цінуючи над усе відверті лестоці цього люду і якнайкраще вгадуючи його душу; близько дев'ятої години неквапно приймав ванну з відвару цілющих трав у гранітному басейні, збудованому в затінку мигдалевих дерев на його особистому патію, — і тільки по одинадцятій нарешті оговтувався від ранкової тривоги, щоб протистояти викликам життя. Раніше, коли країна була окупована морськими піхотинцями, він зачинався в кабінеті, щоб вирішувати долю вітчизни разом з командувачем десантними військами, і затверджував усілякі закони та накази відбитком великого пальця, бо ж тоді ще був неписьменний, — а коли його покинули наодинці з батьківщиною та владою, він не став псувати собі кров і морочити голову писаниною, а віддавав усі накази сам, усно, встигаючи скрізь і всюди, долаючи верховини влади

з невсипущою обачністю, але й з неймовірною для його віку спритністю; переслідуваний юрбою прокажених, сліпих та паралітиків, які навперебій канючили цілющу сіль з його рук, супроводжуваний ученими політиками й нахабними підлабuzниками, котрі проголошували його управителем-виправителем землетрусів, затемнень, високосних років та інших помилок Усевишнього, він насилу тягнув через увесь дім свої здоровенні ноги, достоту як слон по снігу, і на ходу розв'язував державні проблеми й домашні справи — так само просто, як наказував: «зніміть-но звідси ці двері й перевісьте їх он туди», — і двері знімали, — «ні, перевісьте їх назад», — і двері перевішували назад, — «хай годинник на вежі б'є дванадцятую годину не о дванадцятій, а о другій, щоб життя здавалося довшим», — і це мерщій виконували: без вагань виконувалися всі його накази, які він віддавав безперестану, за винятком хіба що мертвого часу сіести, коли він у сутінках спалень підстерігав наложницю, зненацька накидався на котрусь із них, не роздягаючись і не роздягнувши жінки, не причинивши дверей, — і тоді в усьому домі чулося бездушне сопіння нетерплячого мужчини, його собаче скавчання, дзенькання золотої остроги, лемент переляканої жінки, яка не могла втішатися на очах у своїх недоношених байстрят: «забирайтеся геть, грайтеся надворі, діти не повинні цього бачити!..» — і неначе тихий ангел пролітав тоді небом вітчизни: змовкали голоси, спинялося життя, цілий світ кам'янів, приклавши палець до вуст, затамувавши подих: «тихіше, генерал швориться...»; але ті, хто знав його краще, не вірили в паузу навіть цієї священної миті, бо завжди він ніби роздвоювався: о сьомій вечора його бачили за грою в доміно, і тоді ж можна було побачити, як він підпалює сухі коров'ячі кізьяки, аби вигнати москітів із зали для аудієнцій, — отож ніхто